

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-6/64>

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ
РУСЛАНА СТАФАНЧУКА, АРТЕМА ЯНЧУКА, СЕРГІЯ КУЗНІЧЕНКА
«НАРОДОВЛАДДЯ ТА НАДЗВИЧАЙНІ ПРАВОВІ РЕЖИМИ
(МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНЬСЬКА МОДЕЛЬ)»**

**Корнієнко М.В., доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ**

Останні події в світі показують нам актуальність взаємодії двох демократичних інститутів суспільства це – народовладдя та надзвичайні правові режими. Як слушно зазначають автори, що трансформаційні процеси, що проходять в країнах колишнього постсоціалістичного табору вимагають суттєвого перетворення інститутів публічного адміністрування, в цих державах йде постійне оновлення правлячих еліт. Часто не існує усталеного правового механізму зміни влади і народ як першоджерело влади знаходить силові шляхи зміни владних структур. Все це вимагає детального дослідження взаємного впливу народовладдя та надзвичайних правових режимів.

Різні автори вживають різну термінологію щодо визначення поняття «народовладдя». Науковці працюючи над монографією провели аналіз існуючих поглядів та досліджень зробили висновок, що цей термін, з урахуванням специфіки конституційно-правового регулювання, частіше всього вживається в трьох значеннях: як система суспільних відносин, що виникає у зв'язку з організацією і безпосереднім здійсненням влади народом, яку можна визначити, як особливий предмет конституційно-правового регулювання у сфері владовідносин, пов'язаних зі здійсненням влади безпосередньо народом, право народу на безпосереднє здійснення належної йому влади; як інститут конституційного права, що об'єднує як матеріальні, так і процесуальні норми, пов'язані з реалізацією належної народу влади безпосередньо; як врегульована нормами конституційного права втілена у певні форми діяльність народу щодо безпосереднього здійснення ним публічної влади.

Аналіз положень Конституції України, діючого законодавства, теоретичних доробок вітчизняних та зарубіжних вчених дозволяє зробити висновок, що діяльність народу, щодо реалізації належної йому влади може здійснюватися у таких видах, як установча, правотворча, ініціативна, контрольна та захисна діяльність народу. При цьому реальність безпосереднього здійснення влади народом визначається постійним здійсненням або принаймні можливістю реалізовувати народом безпосередньо належну йому владу у всіх наведених видах.

Наукові дослідження, наукові пошуки, формування повноцінної теоретичної бази інституту безпосереднього здійснення влади народом, на думку авторів, повинно стати фундаментом, передумовою проведення відповідних реформ, законодавчих змін, а передусім – формування відповідної ідеології, праворозуміння в суспільстві. Саме тому, наукові дослідження у даній сфері життєдіяльності суспільства, публічного владарювання мають вийти на якісно новий рівень, який би дозволив всебічно, повно та зважено підійти до вирішення відповідних проблем, сформулювати нові наукові положення, відійти від дотичного дослідження таких актуальних питань як безпосереднє здійснення влади народом.

На сьогодні українська держава продовжує свої реформи в умовах довготривалої гібридної війни з боку

Російської Федерації. За останні декілька десятиріччя Україна стала свідком безпрецедентних за масштабами, суб'єктивним складом, поширенням, сукупністю видів та форм безпосереднього здійснення влади народом, що суттєво вплинули на розвиток країни, суспільних відносин, позиціонування влади тощо. Не вдаючись до аналізу причин та наслідків цих подій, варто зазначити, що аналіз їх природи свідчить про суттєве відставання правових підвалин їх регламентації від фактичного стану застосування тих чи інших форм та видів безпосередньої владної діяльності народу, що на практиці приводило до виникнення юридичних колізій, ігнорування та делегітимації окремих рішень органів державної влади щодо обмеження чи заборони виявів безпосереднього народовладдя, існування юридичних приписів та фактичних реалій як двох абсолютно протилежних вимірів. Кожна зазначена подія приводила до введення в державі того або іншого виду надзвичайного правового режиму легітимно або фіктивно. Соціально-політичні перетворення в світі, що відбуваються протягом останніх років також не втілюють надію на безконфліктне існування. Загострюються відносини між країнами світовими лідерами за пальму першості, що призводить до штучного протистояння між цілими регіонами в світі. Але на сьогодні вже не можливі для застосування правові форми забезпечення національної безпеки країни, що не відповідають світовим стандартам в галузі забезпечення прав і свобод людини. Характеризуючи становлення та розвиток форм здійснення влади народом в незалежній Україні, автори констатують диспропорції як в їх законодавчому забезпеченні, так і в практичному застосуванні. Так, здійснення влади народом через органи державної влади та органи місцевого самоврядування отримало достатньо ґрунтовне дослідження у вітчизняній юридичній науці. У той же час ситуація з безпосереднім здійсненням влади народом суттєво відрізняється: в Україні ще не набуто значного досвіду здійснення влади безпосередньо народом, застарілою або ж недосконалою є відповідна законодавча база, правова регламентація безпосереднього здійснення влади народом направлена на регулювання її форм, ігноруючи при цьому види такої діяльності.

Чимало науковців окремо досліджували і питання народовладдя і питання надзвичайних правових режимів, але в ракурсі взаємозв'язку цих правових феноменів наукових розвідок поки що не проводились. Наукова новизна роботи полягає в тому що монографія є першою спробою комплексно, з урахування новітніх досягнень правової науки з'ясувати закономірності взаємодії і взаємного впливу народовладдя і надзвичайних правових режимів, розробити і обґрунтувати низку положень і рекомендацій щодо подальшого розвитку цих правових явищ.

Таким чином, автори зазначили, що зараз значно змінилися пріоритети у розподілі між інтересами держави суспільства та особи. Україна стикається з безпрецедентними викликами в безпековому середовищі як ззовні так

і в середині країни. Це є і воєнна безпека і енергетична безпека, інформаційна та природно-техногенна безпека, фінансова і продовольча безпека тощо. Глобальні виклики до національної безпеки України які з'явилися під час інтенсивних демократичних перетворень в суспільстві ставлять завдання знайти власну українську модель забезпечення національної безпеки, знайти ту грань між народовладдям і імперативними повноваженнями держави, що дозволить розвиватись демократичним перетворенням не втрачаючи позиції в безпековому середовищі. Тому поява монографії «Народовладдя та надзвичайні правові режими (міжнародний досвід та українська модель)» є на часі. Проблематика, обрана авторами, потребувала нагального розв'язання з використанням системного підходу та урахування сучасних реалій здійсненню народовладдя саме в умовах впливу на суспільство глобальних факторів небезпеки тобто під час введення надзвичайних правових режимів.

Варто відзначити саме комплексність проведеного авторами дослідження. Так, у монографії виділені наступні критерії та класифікації розуміння захисної діяльності народу: за формою (способом) здійснення захисної діяльності; за ступенем подовжуваності захисної діяльності в часі; за ступенем правового визначення захисної діяльності; за ступенем компромісності захисної діяльності; за предметом захисної діяльності; за ступенем організації захисної діяльності; за ступенем направленості захисної діяльності; за територією проведення захисної діяльності; за ступенем формалізації захисної діяльності; за суб'єктами здійснення захисної діяльності. На перший погляд здається – яке може бути народовладдя в умовах введення воєнного стану, йдуть бойові дії держава вводить найбільш обтяжливі для населення правовобмеження, але якщо придивитись до цих правових явищ то можна побачити, що і одне і друге є за своєю сутністю є інститутами демократичними. І одне і друге явище викристалізувались багато сторіч, розвивались разом з розвитком суспільства. Так наприклад згадані авторами народні віча в Київській Русі, які є класичним прикладом народовладдя також вирішували питання війни та укладення миру, вирішення питання щодо допомоги сусіднім народам в умовах стихійного лиха тощо. Тобто навіть в цих прикладах ми бачимо як щільно історично пов'язані надзвичайні правові режими та народовладдя.

Все це і дозволило авторам визначити народовладдя та надзвичайні правові режими та провести дескрипцію цих основ.

В умовах глобалізації та інтеграції особливого значення набувають компаративні дослідження. Тому цілком закономірним є висвітлення в монографії міжнародного

досвіду, так становлення та розвиток правових феноменів в сучасному розумінні цих правових явищ в державно-правовому механізмі більшості європейських країн почалось в період їх переходу від абсолютизму до конституційної монархії, і постійно розвивається до сьогодення.

Проведений авторами аналіз дозволяє зробити висновок, що правова регламентація міжнародних стандартів, рекомендацій міжнародних організацій щодо вдосконалення національного законодавства та досвід зарубіжних країн в сфері безпосереднього здійснення влади народом як і національне законодавство України здійснюється через відповідні юридичне визначення форм такої діяльності. Врахування міжнародних стандартів, рекомендацій міжнародних організацій щодо вдосконалення національного законодавства та досвіду зарубіжних країн дозволить усунути певні суперечності та прогалини у законодавчому забезпеченні окремих форм безпосереднього здійснення влади народом, підвищить ефективність їх застосування, введе на новий рівень можливість громадян безпосередньо здійснювати належну їм владу в державі.

Підставою для введення надзвичайного правового режиму відповідно до міжнародних стандартів може бути виключно «загроза життю нації», а не певній території, де проживає певна частина населення держави. Загальні підстави, за яких може бути введено відповідний надзвичайний правовий режим, закріплені в законах України «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану» та «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», а потенційні підстави для введення таких режимів деталізовано в інших актах законодавства – Кодексі цивільного захисту України, Кримінальному кодексі України, законах України «Про боротьбу з тероризмом» тощо.

Важливою частиною проведеного авторами дослідження є висвітлення взаємозв'язку народовладдя з надзвичайними правовими режимами, дослідження міжнародного досвіду з побудовою власної наукової концепції і як висновок, неминуча трансформація сучасного українського суспільства відносно впровадження нових підходів до вирішення питань в сфері наукового забезпечення національної безпеки.

Таким чином, у монографії Руслана Стефанчука, Артема Янчука, Сергія Кузниченка «Народовладдя та надзвичайні правові режими (міжнародний досвід та українська модель)» комплексно розв'язується важлива наукова правова проблема, рецензована наукова робота є вагомим внеском у розвиток вітчизняної правничої науки і може бути основою подальших наукових розробок окремих аспектів висвітленої проблематики.